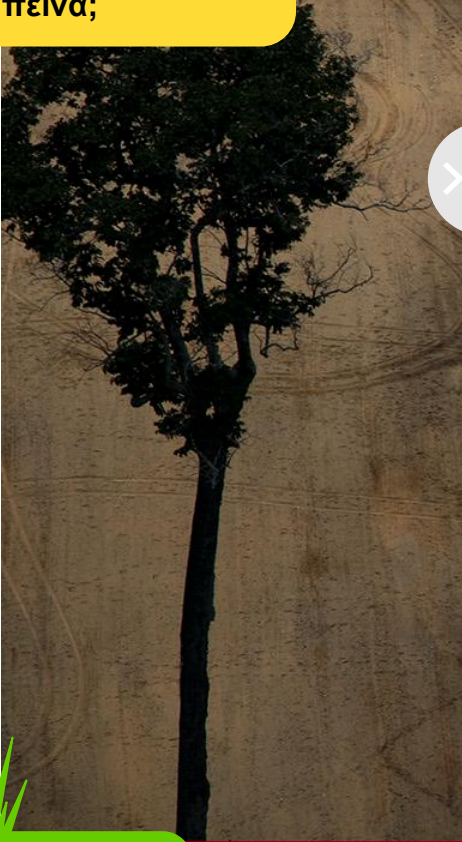

FOOD INJUSTICE

2020 - 2022

Χωρίς έλεγχο, κανόνες και λογοδοσία: Ποιες είναι οι εταιρείες που βγάζουν κέρδος από την πείνα;

Σύνοψη

Αυτή η έκθεση της διεθνούς Greenpeace δίνει μια ευρεία εικόνα του τρόπου με τον οποίο 20 εταιρείες γεωργικών προϊόντων σε όλο τον κόσμο - οι μεγαλύτερες στους κλάδους των σιτηρών, των λιπασμάτων, του κρέατος και των γαλακτοκομικών - χρησιμοποιούν τη δύναμή τους για να εξασφαλίσουν τερατώδη κέρδη στους μετόχους τους ενώ εκατομμύρια άνθρωποι λιμοκτονούν. Το σύστημα πρέπει να αλλάξει για να επιτευχθεί ο Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ για "Μηδενική Πείνα". Η έκθεση στη συνέχεια επαναβεβαιώνει το όραμα της Greenpeace - το οποίο συμμερίζονται η La Via Campesina και άλλες ΜΚΟ - για διατροφική κυριαρχία και καλεί για "ένα διεθνές σύστημα εμπορίου βασισμένο στη συνεργασία και τα ανθρώπινα δικαιώματα και όχι στον ανταγωνισμό και τον καταναγκασμό", καθώς και για τολμηρή και μετασχηματιστική πρόοδο στις πολιτικές, οι οποίες θα ενδυναμώνουν τους αγρότες μικρής κλίμακας και θα χαλιναγωγούν τις πολυεθνικές εταιρείες.

"Δεν νομίζω ότι ο υποσιτισμός είναι κλινική κατάσταση, νομίζω ότι είναι πολιτικό αποτέλεσμα."

© Lucas Wahl / Greenpeace

Μελετητής-ακτιβιστής Μπουσίσο Μόγιο,
Πανεπιστήμιο Δυτικού Ακρωτηρίου [Ν.Αφρικής]

© Fred Dott / Greenpeace

© Greenpeace / Simona Cocozza

© Max Zielinski / Greenpeace

Περιεχόμενα

4 **Εισαγωγή:** Ένα ευάλωτο σύστημα

8 **Κεφάλαιο 1**

1α Η πανδημία του COVID-19

1β Η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία

14 **Κεφάλαιο 2** Μαζική μεταφορά πλούτου

2α Συγκέντρωση της αγοράς

2β Μερίσματα σε μετρητά και προγράμματα επαναγοράς για τους μετόχους

16 **Κεφάλαιο 3** Διορθωτικά μέτρα και συστάσεις

18 **Πηγές**

Εισαγωγή: Ένα ευάλωτο σύστημα

Το παγκόσμιο σύστημα τροφίμων αγγίζει τις ζωές σχεδόν όλων των ανθρώπων στη γη. Οι εκτιμήσεις ποικίλλουν², αλλά περίπου το ένα τρίτο του παγκόσμιου πληθυσμού εμπλέκεται σε εργασίες του κλάδου τροφίμων, και το σύστημα κυριαρχείται όλο και περισσότερο από πολυεθνικές εταιρείες. Γύρω στο ένα τέταρτο των τροφίμων που καταναλώνονται παγκοσμίως διασχίζει διεθνή σύνορα πριν φαγωθεί³. Οι αλυσίδες εφοδιασμού που παραδίδουν τρόφιμα ελέγχονται όλο και περισσότερο από έναν μικρό αριθμό μεγάλων εταιρειών. Η υπέρογκη επιρροή που ασκούν αυτές οι εταιρείες καθιστά το σύστημα πιο ευάλωτο σε κλονισμούς που μπορούν να διαταράξουν ζωτικές διαδικασίες, σπάζοντας την αλυσίδα και ωθώντας πληθυσμούς στην πείνα. Τα τελευταία δύο χρόνια, δύο μείζονες κρίσεις - η πανδημία του COVID-19 και ο πόλεμος Ρωσίας-Ουκρανίας - διατάραξαν τις παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού τροφίμων και είχαν ακριβώς αυτό το αποτέλεσμα. Αν δεν γίνουν επείγουσες ενέργειες για να μετασχηματιστεί το παγκόσμιο διατροφικό σύστημα, τότε καθώς επιδεινώνεται η κλιματική αλλαγή, οι μελλοντικές κρίσεις θα συνεχίσουν να βαθαίνουν τις υπάρχουσες ανισότητες.

Το 2015, ο ΟΗΕ ανακοίνωσε το πρόγραμμά του για τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (βλ. σχ. 1), που διατείνεται ότι αποτελεί ένα "κοινό σχέδιο για ειρήνη και ευημερία για τους ανθρώπους και τον πλανήτη, τώρα και στο μέλλον". Ο Στόχος 2 του προγράμματος, γνωστός και ως SDG2, είναι η επίτευξη "μηδενικής πείνας". Αυτός ο στόχος αφορά ένα σχέδιο που σκοπεύει να "δώσει τέλος στην πείνα, να επιτύχει διατροφική ασφάλεια και βελτιωμένη διατροφή και να προαγάγει τη βιώσιμη γεωργία". Μια έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας που περιγράφει το Πρόγραμμά της για το Παγκόσμιο Διατροφικό Σύστημα υπογραμμίζει την ανάγκη για αλλαγή. "Επειγόντως, χρειαζόμαστε ένα διατροφικό σύστημα που να είναι πιο ανθεκτικό και που να μετατραπεί από μείζων παράγοντας επιδείνωσης της κλιματικής αλλαγής σε μέρος της λύσης. Όλες αυτές οι όψεις είναι στενά αλληλένδετες, καλώντας για μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση στην παροχή ενός υγιέστερου μέλλοντος με περισσότερη ευημερία."⁴

Σχήμα 1: Οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης που υιοθέτησαν όλα τα κράτη μέλη του ΟΗΕ το 2015⁵.

Η Cargill πουλάει σπόρους και χημικά στους αγρότες, αγοράζει τα σιτηρά τους, τα μεταφέρει στις εγκαταστάσεις ζωοτροφών της Cargill, σφάζει τα βοοειδή και πουλάει το κρέας. Δεν είναι μέρος της αλυσίδας τροφίμων, είναι η ίδια η αλυσίδα τροφίμων.

Νταν Μπάσι, πρόεδρος της εταιρείας ερευνών AgResource Co. με έδρα το Σικάγο

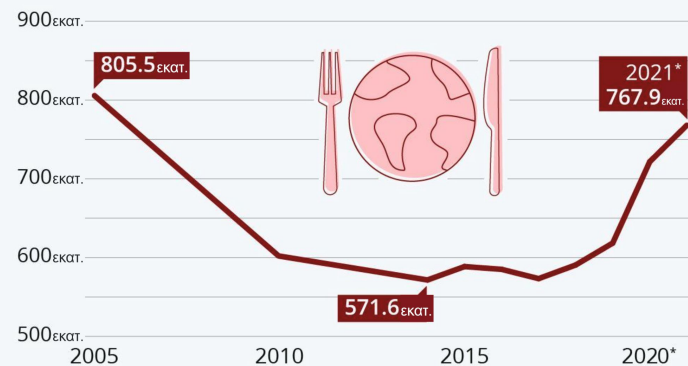
© Greenpeace / Daniel Beltrá

© Nick Cobbing / Greenpeace

Η πείνα στον κόσμο συνεχίζει να αυξάνεται δραματικά

Αριθμός υποσιτισμένων ανθρώπων παγκοσμίως από το 2005 έως το 2021*

* 2020: Ενδιάμεση εκτίμηση, 2021: Ενδιάμεση εκτίμηση, προβολή

Πηγή: Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας του ΟΗΕ

statista

Σχήμα 2: Αλλαγή στον αριθμό των υποσιτισμένων ανθρώπων παγκοσμίως.⁶

Επικαλούμενος την πρόοδο του παρελθόντος στη μείωση του παγκόσμιου ποσοστού διατροφικής ανασφάλειας, ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) του ΟΗΕ ήταν αρχικά αισιόδοξος ότι ο στόχος να επιτευχθεί μηδενική πείνα μέχρι το 2030 ήταν εφικτός. Ωστόσο, πολλοί καταναλωτές παραμένουν διαθρονητικά ευάλωτοι, εξαιτίας της δομής του συστήματος. Στην Κένυα, οι εισαγωγές τροφίμων αυξήθηκαν κατακόρυφα κατά περισσότερο από 650% μεταξύ 2018 και 2022, ενώ η Σενεγάλη εξακολούθησε να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις εισαγωγές ρυζιού παρ' όλο που αύξησε την εγχώρια παραγωγή της⁸. Από το 2015, το παγκόσμιο ποσοστό πείνας έχει και πάλι αυξηθεί (βλ. σχ. 2). Ο ΟΗΕ εκτιμά ότι το 2020⁷, "μεταξύ 720 εκατομμύρια και 811 εκατομμύρια άτομα παγκοσμίως υπέφεραν από πείνα, περίπου 161 εκατομμύρια περισσότερα απ' ό,τι το 2019".⁹

Στη Νότια Αφρική, για παράδειγμα, το ποσοστό του πληθυσμού που κινδύνευε να πεινάσει το 2021 παρέμενε μόλις κάτω του 1/4.¹⁰

Για την παρούσα έκθεση, η Greenpeace International ανέθεσε εκπόνηση έρευνας που ανέλυσε 20 εταιρείες γεωργικών προϊόντων σε όλον τον κόσμο, τις μεγαλύτερες στον καθένα από τέσσερις κλάδους. Το σύνολο της έρευνας βασίστηκε σε δεδομένα διαθέσιμα στο κοινό. Ο Πίνακας 1 δείχνει τις εταιρείες που αναλύθηκαν, ανά κλάδο, το εισόδημά τους για το προηγούμενο δωδεκάμηνο (ΤΤΜ) μέχρι την έναρξη της παρούσας έρευνας και τη χώρα στην οποία εδρεύουν.

Κλάδος	Εταιρεία	Έσοδα 12μηνου* (1000 δολάρια ΗΠΑ)	Χώρα
Σιτηρά	Archer-Daniels Midland	98,707,000	Ηνωμένες Πολιτείες
	Bunge Ltd	67,255,000	Ηνωμένες Πολιτείες
	Cargill Inc.	165,000,000	Ηνωμένες Πολιτείες
	Louis Dreyfus Company	Μη διαθέσιμο (49.600.000 το 2021)	Ολλανδία
	COFCO Group	Μη διαθέσιμο	Κίνα
Λιπάσματα	Nutrien Ltd	35,454,000	Καναδάς
	Yara International ASA	21,899,000	Norway
	CF Industries Holdings Inc	10,159,000	Ηνωμένες Πολιτείες
	The Mosaic Company	16,555,000	Ηνωμένες Πολιτείες
Κρέας	JBS S.A.	71,626,085	Βραζιλία
	Tyson Foods	52,356,000	Ηνωμένες Πολιτείες
	WH Group	27,293,000	Κίνα
	Marfrig Global Foods	20,055,365	Βραζιλία
	BRF S.A.	9,814,858	Βραζιλία
	NH Foods Ltd	8,869,073	Ιαπωνία
Γαλακτοκομικά	Lactalis	Μη διαθέσιμο (26,000,000 το 2021)	Γαλλία
	Nestlé	87,174,297	Ελβετία
	Danone	27,035,447	Γαλλία
	Dairy Farmers of America	Μη διαθέσιμο (19,300,000 το 2021)	Ηνωμένες Πολιτείες
	Yili Group	17,830,166	Κίνα

Πίνακας 1: Οι 20 εταιρείες που αποτελούν το επίκεντρο της έρευνας της Greenpeace International. *Έως τον Αύγουστο του 2022).

Η έρευνα που παρουσιάζεται στην παρούσα έκθεση δείχνει συστημική αποτυχία της δημόσιας πολιτικής, η οποία έχει επιτρέψει σε μια επίλεκτη ομάδα πολυεθνικών εταιρειών να καταγράψουν τεράστια κέρδη, κάνοντας πλούσιους τους ιδιοκτήτες τους και μεταφέροντας πλούτο στους μετόχους, η πλειονότητα των οποίων βρίσκεται στον Παγκόσμιο Βορρά. Αυτό καταδεικνύει τη γενική κατεύθυνση της μεταφοράς πλούτου στο τρέχον διατροφικό σύστημα: από παραγωγούς και καλλιεργητές κυρίως στον Παγκόσμιο Νότο προς χώρες και άτομα που είναι ήδη σε καλύτερη μοίρα.

Η παρούσα έκθεση είναι μια προειδοποίηση και ένα κάλεσμα σε δράση. Προειδοποίηση, διότι η πανδημία του COVID-19 και ο πόλεμος της Ρωσίας στην Ουκρανία δεν θα είναι οι τελευταίες μεγάλες κρίσεις που θα χρειαστεί να αντιμετωπίσει ο κόσμος τον 21ο αιώνα. Κάλεσμα σε δράση διότι οι μελλοντικές κρίσεις δεν πρέπει να έχουν ως αποτέλεσμα την πείνα και την εξαθλίωση εκατομμυρίων ανθρώπων.

Η Greenpeace υποστηρίζει τη μετάβαση σε ένα μοντέλο "διατροφικής κυριαρχίας" έναντι των προσπαθειών για αύξηση της διατροφικής ασφάλειας. Υποστηρίζουμε ότι η διατροφική ασφάλεια είναι μια θεμελιωδώς ελαττωματική αντίληψη, καθώς ακόμα και αν αυξηθεί ο αριθμός των ανθρώπων παγκοσμίως με "ασφαλή" πρόσβαση σε τρόφιμα, δεν λύνεται το πρόβλημα στον πυρήνα της κρίσης: ότι οι άνθρωποι χρειάζονται έλεγχο πάνω στα συστήματα και τους πόρους που τους τρέφουν.

Το όραμά μας για διατροφική κυριαρχία βασίζεται σε ένα σύστημα βιώσιμης, οικολογικής γεωργίας που "στηρίζει έναν κόσμο όπου οι παραγωγοί και οι καταναλωτές, όχι οι εταιρείες, ελέγχουν την τροφική αλυσίδα," επικεντρωμένο στον τρόπο με τον οποίο παράγονται τα τρόφιμα, και από ποιους.¹¹

Κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα πραγματοποιήθηκε μια μαζική μετατόπιση προς "ένα παγκόσμιο διατροφικό σύστημα βασισμένο σε αρχές βιομηχανικής παραγωγής",¹² στο οποίο λιγότεροι άνθρωποι έχουν ουσιαστικό έλεγχο ή ανάμιξη στην παραγωγή των τροφίμων που τρώνε. Αντ' αυτού, το σύστημα κυριαρχείται από τεράστιες πολυεθνικές εταιρείες, με καταστροφικά αποτελέσματα στην αυτονομία των αγροτών, τις εκπομπές, τη βιοποικιλότητα και τη διατροφική ασφάλεια παγκοσμίως.¹³ Η συγκέντρωση των αγορών τροφίμων στα χέρια λίγων μεγάλων εταιρειών έχει ως αποτέλεσμα μια λιγότερο ανθεκτική αλυσίδα εφοδιασμού, αυξάνοντας την τάση για διάρρηξη κρίκων της αλυσίδας αυτής εξαιτίας των κλονισμών που προκύπτουν από την παγκόσμια αστάθεια.

“Οι διαμορφωτές πολιτικής έχουν υποχρέωση να μετασχηματίσουν το παγκόσμιο διατροφικό σύστημα σε ένα σύστημα που να θέτει ως προτεραιότητα τη δικαιοσύνη και τη διατροφική κυριαρχία για όλους, και όχι τον πλουτισμό μιας χούφτας ισχυρών εταιρειών.”

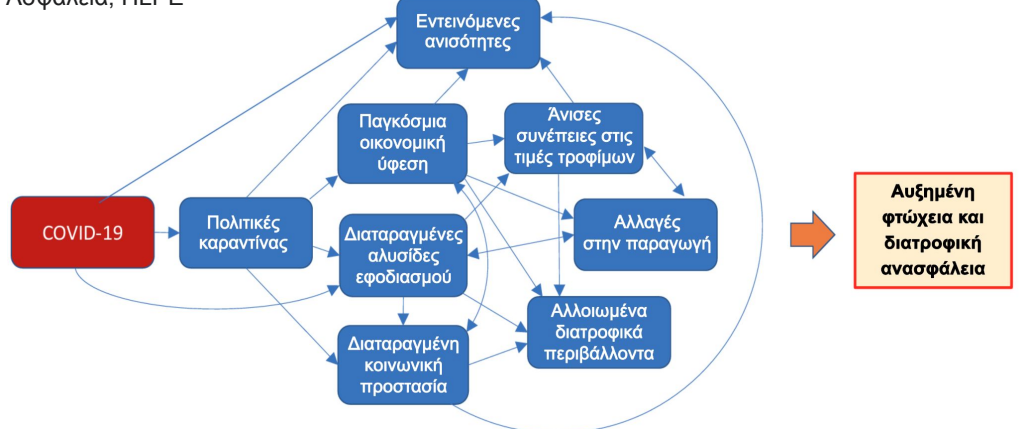

Κεφάλαιο 1

Κεφάλαιο 1α Η πανδημία του COVID-19

Το 2020, καθώς ο COVID-19 σάρωνε την υφήλιο και οι κυβερνήσεις άρχισαν να επιβάλλουν καραντίνες για να περιορίσουν την εξάπλωσή του, ένας συνδυασμός της ασθένειας και νομικών περιορισμών στο εμπόριο και τις μετακινήσεις προκάλεσε ισχυρό κλονισμό στις παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού. Αυτός ο κλονισμός, μαζί με μια παγκόσμια οικονομική επιβράδυνση, είχε ως αποτέλεσμα μια κρίση όπου τα μειωμένα εισοδήματα σε συνδυασμό με τις αυξημένες τιμές των τροφίμων "έκαναν τα τρόφιμα απρόσιτα για πολλούς, υπονόμισαν το δικαίωμα στην τροφή και πάγωσαν τις προσπάθειες να επιτευχθεί ο 2ος Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης." (Βλ. σχ. 3)¹⁴

Σχήμα 3: Διάγραμμα από την Επιτροπή του ΟΗΕ για την Παγκόσμια Διατροφική Ασφάλεια, HLPE¹⁴

Οι τιμές των τροφίμων έγιναν ασταθείς από την έναρξη της πανδημίας, αν και δεν ακολούθησαν μια ομοιόμορφη τάση σε όλον τον κλάδο. Οι καταναλωτές που μπορούσαν να συγκεντρώσουν αποθέματα έμεναν στο σπίτι, αγοράζοντας λιγότερα ευπαθή είδη και περισσότερα βασικά τρόφιμα μακράς διάρκειας. Στην ουσία, οι καταναλωτές αγόραζαν παρόμοια ποσότητα τροφίμων, αλλά τα είδη των τροφίμων που αγόραζαν διέφεραν από τις συνηθισμένες αγοραστικές τους συνήθειες. Για παράδειγμα, στο Ηνωμένο Βασίλειο τα στοιχεία για τις τιμές τροφίμων του CPI

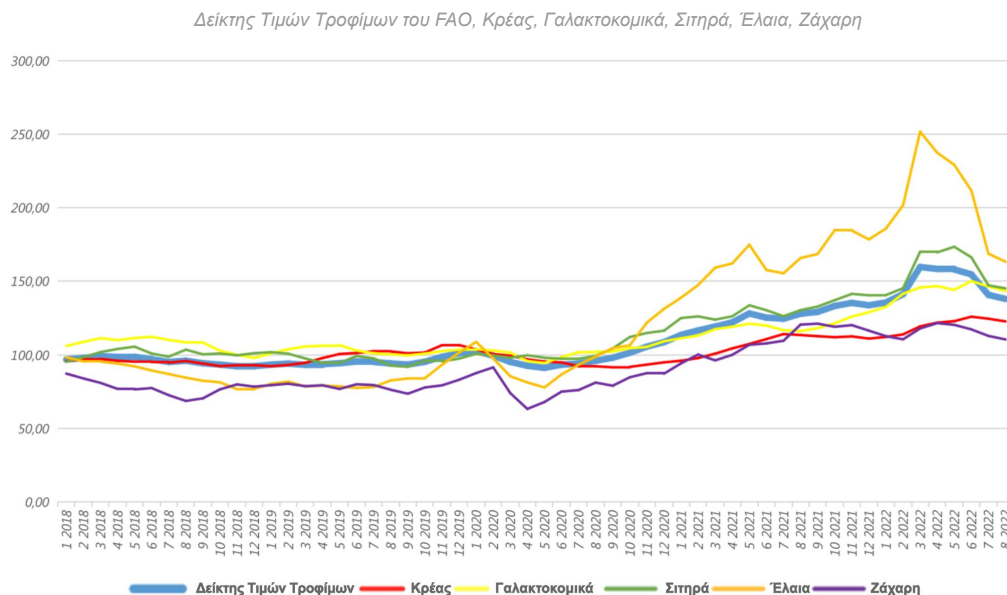
[Καταναλωτικού Δείκτη Τιμών] έδειξαν μέση αύξηση 5 πένες (0,06 δολάρια ΗΠΑ) για τα ξηρά μακαρόνια και ζυμαρικά, τις μπάρες δημητριακών, τα μαγειρεμένα φασόλια και τα μπισκότα, ενώ οι τιμές για το ψωμί, τον κιμά, το κοτόπουλο και τις πατάτες έπεσαν μέχρι και 20 πένες (0,25 δολάρια ΗΠΑ)¹⁵. Αυτό σήμανε κατά μέσο όρο γενική μείωση των τιμών.

Οι αγορές ανέκαμψαν από τον Μάιο του 2020 και μετά και οι τιμές συνέχισαν να αυξάνονται σταθερά κατά το πρώτο έτος της πανδημίας. Αυτό αποδόθηκε κυρίως σε προβλήματα της αλυσίδας εφοδιασμού, στην έντονη ζήτηση και στις κακές σοδειές σε ορισμένες χώρες.¹⁶ Αν και οι επιβεβλημένες από τις κυβερνήσεις πολιτικές καραντίνες ήταν λιγότερο διαδεδομένες από τα μέσα του 2020 και μετά, οι ελλείψεις εργατικού δυναμικού συνεχίστηκαν και μετά από αυτή την περίοδο, και περιορισμοί παρέμειναν σε ισχύ στην Κίνα για πολύ μεγαλύτερο διάστημα - περιλαμβανομένου του περιορισμού στην εξαγωγή λιπασμάτων, που είχε παρεπόμενες συνέπειες. Οι ειδικοί επισήμαναν ότι το κλείσιμο των εστιατορίων είχε σημαντικό αντίκτυπο στη ζήτηση για συγκεκριμένα ευπαθή αγαθά και ορισμένα είδη πολυτελείας όπως η σοκολάτα και το κρέας.^{17,18} Η αστάθεια της αγοράς προς οποιαδήποτε κατεύθυνση προκαλεί αρνητικές συνέπειες για εκείνους που διατρέχουν τον μεγαλύτερο κίνδυνο πείνας, καθώς ενώ οι μειώσεις των τιμών καθιστούν τα τρόφιμα πιο προσιτά για τους καταναλωτές, η συρρίκνωση της γκάμας των αγαθών που αγοράζονται είχε παρεπόμενο αντίκτυπο για τους παραγωγούς που στηρίζονται στην αγορά για αυτά τα αγαθά - για παράδειγμα οι παραγωγοί κακάο (μια ομάδα που ήδη πληττόταν ευρέως από φτώχεια και διατροφική ανασφάλεια) δεν ήταν πλέον σε θέση να πουλήσουν τα προϊόντα τους και επομένως να αγοράσουν τρόφιμα για τους ίδιους. Κατ' αυτό τον τρόπο, η αγοραιοποίηση σημαίνει ότι η πρόσβαση στα τρόφιμα δεν συνδέεται μόνο με τα βασικά είδη διατροφής, αντιθέτως η πολυπλοκότητα του συστήματος και τα μερίδια που αποκομίζουν οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες συνεπάγονται ότι όταν εμφανίζεται αστάθεια, οι αγρότες υφίστανται τις κύριες συνέπειές της.

Μέχρι τον Μάιο του 2021, τα περισσότερα αγαθά είχαν φτάσει σε ένα σταθερό επίπεδο 10-35% πάνω από τις τιμές τους προ πανδημίας, με μόλις μέτριες μηνιαίες ανόδους στη συνέχεια και καθ' όλο το υπόλοιπο του έτους. Μια εξαίρεση ήταν τα φυτικά έλαια, τα οποία ανέβηκαν στις 100 μονάδες δείκτη πάνω από τα χαμηλότερα επίπεδά τους (τον Απρίλιο του 2020) και εξακολούθησαν να ανεβαίνουν ακόμα και πριν η Ρωσία επιτεθεί στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022. Αυτές οι τιμές αυξήθηκαν εκρηκτικά στις 250 μονάδες τον Μάρτιο του 2022 ενώ όλα τα υπόλοιπα αγαθά έφτασαν και αυτά σε νέα ύψη. Μέχρι τον Ιούλιο του 2022, ο γενικός Δείκτης Τιμών Τροφίμων είχε υποχωρήσει στις 140,9 μονάδες, μόλις ελάχιστα πάνω από τις 135,1 του Ιανουαρίου του 2022. Τα δημητριακά αυξήθηκαν κατά περίπου το ίδιο επίπεδο. Το κρέας και τα γαλακτοκομικά παρέμειναν πάνω από τα επίπεδα του Ιανουαρίου κατά 11,85 και 13,79 μονάδες αντίστοιχα. Οι τιμές της ζάχαρης έπεσαν περίπου στο ίδιο επίπεδο όπως πριν τον πόλεμο, ενώ οι τιμές των φυτικών ελαίων έπεσαν κατά σχεδόν 15 μονάδες στο χαμηλότερο σημείο τους για το 2022 (βλ. σχ. 4). (see fig. 4).^{19,20,21}

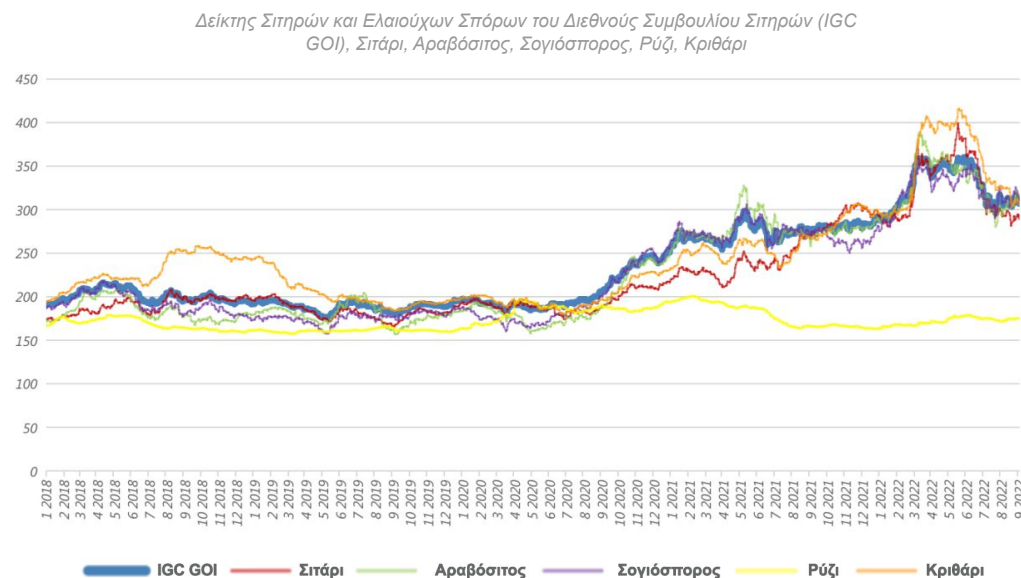
Τα ημερήσια στοιχεία από το Διεθνές Συμβούλιο Σιτηρών σχηματίζουν μία παρόμοια εικόνα κορύφωσης και υποχώρησης (βλ. σχ. 5). Με εξαίρεση το ρύζι, όλα τα αγαθά που αναλύθηκαν παρουσίασαν κορύφωση στις τιμές τους μέχρι και 200 μονάδες

Σχήμα 4: Δείκτης Τιμών Τροφίμων του Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) του ΟΗΕ και επιμέρους Κλάδοι 2018-2022 (100 = 2014-2016)

δείκτη μετά την έναρξη της πανδημίας, συνεχίζοντας να αυξάνονται ιδίως με την επιδείνωση από τον πόλεμο στην Ουκρανία. Όσον αφορά τις τιμές των σιτηρών ωστόσο, το αρχικό σοκ της εισβολής μοιάζει να είχε ήδη ξεθωριάσει κατά τον χρόνο της δημοσίευσης, καθώς όλες οι τιμές έχουν πέσει στα προπολεμικά τους επίπεδα ή κάτω από αυτά.^{23,24}

Σχήμα 5: Δείκτης Σιτηρών και Ελαιούχων Σπόρων του Διεθνούς Συμβουλίου Σιτηρών (IGC) και επιμέρους Κλάδοι 2018-2022 (100 = Ιαν. 2000)

Ο αντίκτυπος στο παγκόσμιο επίπεδο πείνας κατά τη διάρκεια της πανδημίας ήταν εμφανέστατος. Σύμφωνα με τον Οργανισμό Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) του ΟΗΕ, ο αριθμός των ανθρώπων που αντιμετώπισαν πείνα αυξήθηκε κατά περισσότερα από 150 εκατομμύρια το 2021 σε σύγκριση με το 2019. Μεταξύ 702 και 828 εκατομμύρια άνθρωποι επλήγησαν από πείνα το 2021. Το ποσοστό των υποσιτισμένων ανθρώπων στον πλανήτη, που παρέμενε σχετικά अपαράλλαχτο από το 2015, αυξήθηκε από το 8% στο 9,3% το 2020 και με πιο αργό ρυθμό σε ένα εκτιμώμενο 9,8% κατά το 2021.

Παραδείγματα ευρείας διακύμανσης των αλλαγών στις τοπικές τιμές τροφίμων στο πλαίσιο του COVID-19.

Χώρα	% αλλαγή τοπικών τιμών τροφίμων από 14/2/20 έως 9/7/20
Ελβετία	+ 0.7
Κένυα	+ 2.6
Ηνωμένο Βασίλειο	+ 2.9
Καναδάς	+ 3.6
ΗΠΑ	+ 4.5
Ινδονησία	+ 4.9
Ινδία	+ 5.3
Βραζιλία	+ 6.2
Νιγηρία	+ 6.2
Μεξικό	+ 6.5
Νότια Αφρική	+ 7.8
Τανζάνια	+ 14.1
Μποτσουάνα	+ 16.5
Αϊτή	+ 16.5
Γκάνα	+ 20.0
Σουδάν	+ 21.8
Ζάμπια	+ 29.0
Βενεζουέλα	+ 47.0
Γουιάνα	+ 49.8

Πηγή: Εργαλείο για τα δεδομένα των διατροφικών αλυσίδων του Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) του ΟΗΕ κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 <https://datalab.review.fao.org/dailyprices.html#>

Πίνακας 2: Διακυμάνσεις στις αλλαγές των τοπικών τιμών τροφίμων κατά τους πρώτους μήνες της πανδημίας²⁵

© Valentina Ricardo / Greenpeace

Οι δυσαναλογίες κατά περιφέρεια είναι συγκλονιστικές : στην Αφρική το 20,2% του πληθυσμού αντιμετώπιζε πείνα το 2021, στην Ασία και τη Λατινική Αμερική οι αντίστοιχοι αριθμοί ήταν 9,1% και 8,6%. Την ίδια στιγμή στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική λιγότερο από 2,5% του πληθυσμού επλήγη από την πείνα. Ενημερωμένες προβλέψεις δείχνουν ότι μέχρι το 2030 σχεδόν 670 εκατομμύρια άνθρωποι θα εξακολουθούν να είναι υποσιτισμένοι - 78 εκατομμύρια περισσότεροι απ' ό,τι σε ένα σενάριο όπου η πανδημία δεν θα είχε συμβεί²⁶. Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Τροφίμων (WFP) περίπου 345 εκατομμύρια άνθρωποι βιώνουν οξεία διατροφική ανασφάλεια, σε σύγκριση με 135 εκατομμύρια πριν την πανδημία COVID-19. Το WFP αναφέρει ότι το Κέρας της Αφρικής, το Αφγανιστάν και η Υεμένη έχουν πληγεί ιδιαίτερα έντονα.^{27,28,29}

© Greenpeace

Ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) του ΟΗΕ σημειώνει ότι στα χρόνια που προηγήθηκαν της πανδημίας, πολλές από τις χώρες που ήδη πλήττονταν από υψηλά επίπεδα διατροφικής ανασφάλειας εξαρτώνταν από την εισαγωγή βασικών ειδών διατροφής για να θρέψουν τους πληθυσμούς τους.³⁰ Οι περιορισμοί στο εμπόριο και οι επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής επιβράδυνσης σήμαναν κατά συνέπεια ότι αυτές οι ήδη ευάλωτες χώρες υπέστησαν το κύριο βάρος της επισιτιστικής κρίσης.

Οι αιτίες και οι συνέπειες είναι ωστόσο πολύπλοκες. Οι χώρες των οποίων οι περιορισμοί προκάλεσαν πείνα αλλού δεν ανήκουν όλες στον Παγκόσμιο Βορρά. Σε μερικές περιπτώσεις, οι γρήγορες ενέργειες χωρών για να προστατεύσουν τους πληθυσμούς τους και να αντισταθμίσουν τα δικά τους ευάλωτα σημεία είχαν απλώς επιπτώσεις αλλού, για τις οποίες οι χώρες αυτές δεν πρέπει να θεωρηθούν άμεσα υπεύθυνες. Η Ινδία, το Βιετνάμ, η Καμπότζη και η Μιανμάρ επέβαλαν περιορισμούς για να διασφαλίσουν ότι θα μπορούσαν να συνεχίσουν να τρέφουν τους πληθυσμούς τους, με αθέλητες παρεπόμενες συνέπειες "άμεσων ελλείψεων και πείνας σε μεγάλα μέρη της Αφρικής".³¹

Αυτό αποτυπώνει ένα καίριο σημείο: οι τιμές των τροφίμων αποτελούν ένα μόνο μέρος του ζητήματος. Ένα διατροφικό σύστημα με μεγάλη εστίαση στη σταθεροποίηση των τιμών αντί για τη δημιουργία ασφαλών και βιώσιμων αλυσίδων

© Basilio H. Sepe / Greenpeace

εφοδιασμού θα παραμένει ευάλωτο, ακόμα και αν οι τιμές επιστρέψουν στη σταθερότητα μακροπρόθεσμα. Η πείνα σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα έχει μακροπρόθεσμες συνέπειες, επηρεάζοντας την ανάπτυξη όσων τη βιώνουν, ιδίως στην παιδική τους ηλικία, για όλη τους τη ζωή.³²

Ένα παγκόσμιο εμπόριο τροφίμων αναμφίβολα φέρνει οφέλη, επιτρέποντας την ποικιλία στη διατροφή και συμβάλλοντας στην αντιστάθμιση τοπικών κινδύνων όπως οι ξηρασίες ή οι ασθένειες των καλλιεργειών. Εντούτοις, **η υπερβολική και ανεξέλεγκτη χρηματιστικοποίηση είναι σαφές ότι δεν αποφέρει αποδοτικότητα, με την έννοια της παροχής τροφής σε όλους τους ανθρώπους.**

Το παγκόσμιο εμπόριο πρέπει να υφίσταται παράλληλα με μικρότερες και απλούστερες τροφικές αλυσίδες: επιστρέφοντας τον έλεγχο στους καλλιεργητές ώστε να είναι σε θέση να πουλάνε τα προϊόντα τους απευθείας στους καταναλωτές, αντί μέσω ισχυρών εταιρειών που ενεργούν ως μεσάζοντες και αποκομίζουν υπέρογκα μερίδια του κέρδους.

Ενώ οι χώρες χαμηλών εισοδημάτων υπέφεραν, οι χώρες στον Παγκόσμιο Βορρά (όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και ο Καναδάς) που ήταν ήδη καθαροί εξαγωγείς τροφίμων ήταν σε καλύτερη θέση να αντισταθμίσουν τις χειρότερες επιπτώσεις της πανδημίας με περιορισμούς. Αυτές οι χώρες βίωσαν επίσης πολύ μικρότερες διακυμάνσεις στις τιμές (βλ. πίνακα 2), κάτι που δείχνει ότι η όποια σταθερότητα εξασφαλίζεται μέσα από τις αγορές αγαθών ωφελεί δυσανάλογα τον Παγκόσμιο Βορρά. Οι υποστηρικτές της χρηματιστικοποίησης στο παγκόσμιο διατροφικό σύστημα προβάλλουν το επιχείρημα ότι ο καπιταλισμός προσφέρει "αποδοτικότητας" όπως οι οικονομίες κλίμακας, οι παγιωμένες παγκόσμιες εμπορικές διαδρομές και το υποτιθέμενο φαινόμενο "καθορισμός τιμής" του εμπορίου αγαθών. Εμείς θα αντιλέγαμε, συμφωνώντας με την ανάλυση της ειδικού στα διατροφικά συστήματα, Τζέινφερ Κλαπ: η Κλαπ υποστηρίζει ότι η έμφαση στην οικονομική αποδοτικότητα κατά το ύστερο μέρος του 20ου αιώνα, μας εμπόδισε να διερευνήσουμε τις πολλές άλλες παραμέτρους που θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε για να περιγράψουμε την έννοια της αποδοτικότητας. Μπορούν να υπάρχουν αποδοτικότητες βιωσιμότητας, ποικιλότητας και ανθεκτικότητας.

Η δημιουργία και εξαγωγή αξίας είναι ο λάθος τρόπος να μετράμε την επιτυχία του παγκόσμιου διατροφικού μας συστήματος: όσο πεινάνε άνθρωποι, το σύστημα αποτυγχάνει.

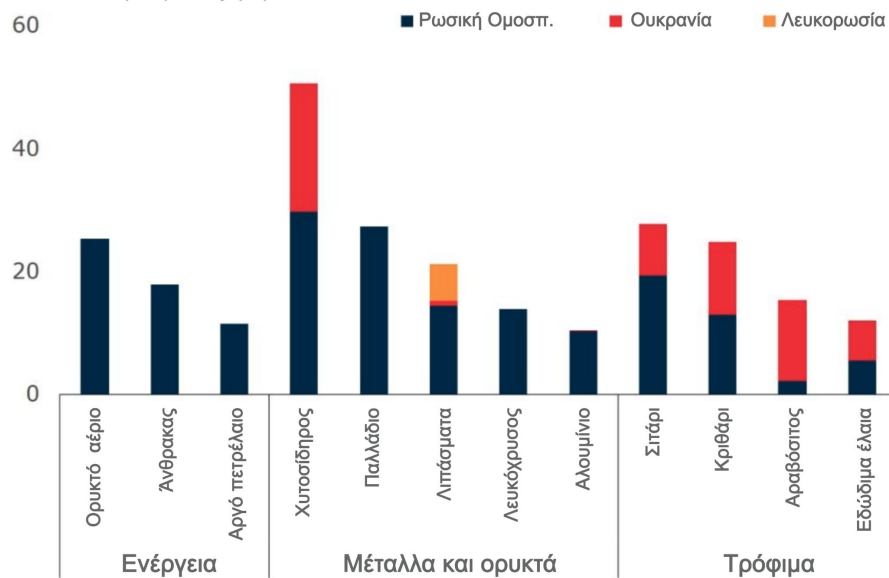

Κεφάλαιο 1β Η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία

Καθώς οι περιορισμοί του COVID αίρονταν σε πολλές χώρες, μια νέα κρίση πρόβαλε. Τον Φεβρουάριο του 2022, ο Βλαντιμίρ Πούτιν ανακοίνωσε μια "ειδική στρατιωτική επιχείρηση" που ήταν μία πλήρους κλίμακας εισβολή στην Ουκρανία, ξεκινώντας με αεροπορικές επιθέσεις και συνεχίζοντας με χερσαία εισβολή. Καθώς οι ουκρανικές δυνάμεις έσπευδαν να αναπτυχθούν και οι εμπειρογνώμονες προειδοποιούσαν για ανθρωπιστική κρίση, οι παγκόσμιες αγορές αγαθών αντέδρασαν, αυξάνοντας κατακόρυφα τις τιμές για δεύτερη φορά μέσα σε δύο χρόνια.

Μερίδιο Ρωσίας και Ουκρανίας στις εξαγωγές αγαθών

Ποσοστό παγκόσμιων εξαγωγών

Σημείωση: Τα στοιχεία για την ενέργεια και τα τρόφιμα είναι όγκοι εμπορίου, ενώ για τα μέταλλα και τα ορυκτά είναι αξίες εμπορίου. Τα λιπάσματα είναι φωσφορικά και καλιούχα ορυκτά, και μη ορυκτά με βάση την αμμωνία. Τα στοιχεία αφορούν το 2020.

Σχήμα 6: Μερίδια των εξαγωγών αγαθών από τη Ρωσία, την Ουκρανία και τη Λευκορωσία³³

Ο πόλεμος είναι μείζων κινητήρια δύναμη της αστάθειας παγκοσμίως εξαιτίας της θέσης τόσο της Ρωσίας όσο και της Ουκρανίας ως ζωτικής σημασίας εξαγωγών τροφίμων και ενέργειας. Πριν την εισβολή του 2022, οι δύο χώρες μαζί προμήθευαν το 30% των παγκόσμιων εξαγωγών σίτου, το 20% των παγκόσμιων εξαγωγών αραβοσίτου, καθώς και μέχρι και το 80% των εξαγωγών ηλιελαίου. Η Ρωσία, η Λευκορωσία και η Ουκρανία είναι επίσης κορυφαίοι εξαγωγείς παγκοσμίως αζωτούχων, καλιούχων και φωσφορικών λιπασμάτων.²⁷

Όλα αυτά τα αγαθά σημείωσαν κατακόρυφες αυξήσεις τιμών μετά την εισβολή του 2022 (βλ. σχ. 4 & 5), οι οποίες επιδεινώθηκαν από το αυξανόμενο κόστος ενέργειας, καθιστώντας τα απρόσιτα για τους ανθρώπους με τα χαμηλότερα εισοδήματα.^{34,30} Η Αφρική και η Μέση Ανατολή ιδίως εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις εισαγωγές τροφίμων από τη Ρωσία και την Ουκρανία.

Μέχρι το τελευταίο τρίμηνο του 2022, οι αρχικές κορυφές τιμών που προκλήθηκαν από την εισβολή υποχώρησαν. Το Υπουργείο Γεωργίας των ΗΠΑ αποδίδει αυτή τη σταθεροποίηση κατά μεγάλο μέρος στον αναμενόμενο όγκο-ρεκόρ εξαγωγών ύψους 38 εκατομμυρίων τόνων σιτηρών από τη Ρωσία το 2022/23, περίπου 2 εκατομμύρια τόνους περισσότερο απ' ό,τι την προηγούμενη σεζόν. Ο Πέτερ Σμιντ, Πρόεδρος του Παρατηρητηρίου Βιώσιμης Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (EESC), έχει ζητήσει τη ρύθμιση ή ακόμη και την απαγόρευση των κεφαλαίων επενδύσεων σε δείκτες εμπορευμάτων, τα οποία επιτρέπουν εξωτερική κερδοσκοπία από τράπεζες που δεν έχουν σχέση με την ίδια τη διατροφική αλυσίδα, οι οποίες επομένως έχουν μακράν λιγότερο συμφέρον στη διατήρηση της ορθότητας ή της σταθερότητας όσον αφορά τις τιμές.³⁵ Αυτό το παραδέχονται ακόμα και μερικοί παράγοντες που εμπλέκονται στον χρηματοοικονομικό τομέα: ένας τραπεζικός επενδυτής από τη Renaissance Capital είπε στον The Economist ότι πιθανότατα οι κερδοσκόποι είχαν προτρέξει με τις υψηλές τιμές στις αρχές του έτους, επιταχύνοντας μία κάμψη αργότερα.²¹

Για παράδειγμα, τα αποθέματα σίτου πριν τον πόλεμο αναφέρεται ότι ήταν "εξαιρετικά υψηλά" και δεν δικαιολογούσαν τις κορυφώσεις των τιμών, οι οποίες βασίστηκαν στην υπόθεση ότι θα σημειωνόταν έλλειψη μετά το ξέσπασμα του πολέμου. Ο Σμιντ υπογραμμίζει ότι η διαφάνεια σε αυτόν τον τομέα θα καθιστούσε αδύνατη την υπέρογκη κερδοσκοπία αυτού του είδους.

Ο τεράστιος όγκος της κερδοσκοπίας με την έναρξη του πολέμου τροφοδοτήθηκε επίσης από τις προσδοκίες για κυρώσεις κατά της Ρωσίας, και τις ανησυχίες ότι τεράστιες ποσότητες ουκρανικών σιτηρών προοριζόμενων για εξαγωγή θα έμεναν να σαπίζουν στα σιλό, καθώς δεν θα μπορούσαν να μεταφερθούν στην αγορά. Οι υπάρχουσες ρυθμίσεις που αποσκοπούν στον περιορισμό των επιπτώσεων τέτοιας κερδοσκοπίας με τις τιμές των τροφίμων δεν είναι πάντοτε αποτελεσματικές. Ο Μάικλ Γκρίνμπεργκερ, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Μέριλαντ και ειδικός στις χρηματοοικονομικές ρυθμίσεις, σημείωσε ότι 'οι κανόνες που θέτουν όρια στην κερδοσκοπία αποφεύγονται συστηματικά από τις αμερικανικές τράπεζες', οι οποίες μεταφέρουν ισοζύγια από μία περιοχή δικαιοδοσίας σε άλλη για να αποφύγουν τις ποινές.²¹

Οι συνολικοί δείκτες τιμών επίσης αποκρύπτουν τις αποκλίνουσες τάσεις για διαφορετικές ομάδες τροφίμων και περιφέρειες. Συγκεκριμένα, οι χώρες που εξαρτώνται από εισαγωγές τροφίμων είδαν οξύτερες αυξήσεις τόσο το πρώτο έτος της πανδημίας όσο και το διάστημα αμέσως μετά την εισβολή στην Ουκρανία, ενώ οι χώρες-παραγωγοί υπέστησαν μόνο μέτριες ή σχεδόν καθόλου αυξήσεις.³⁶

Κεφάλαιο 2: Μαζική μεταφορά πλούτου

© Sebastian Paní / Greenpeace

Ενώ οι διπτές κρίσεις της πανδημίας του COVID και του πολέμου στην Ουκρανία βύθισαν εκατομμύρια ανθρώπους επιπλέον στην πείνα και τη διατροφική ανασφάλεια, οι πολυεθνικές εταιρείες κατέγραψαν τεράστια κέρδη που τους έδωσαν τη δυνατότητα να εντείνουν ακόμη περισσότερο τον έλεγχο τους πάνω στο παγκόσμιο διατροφικό σύστημα, και να παραδίδουν τεράστια κέρδη στους ιδιοκτήτες και τους μετόχους τους. Αυτό το κεφάλαιο χαρτογραφεί τους τρόπους με τους οποίους αυτά τα δύο ζητήματα ιδίως επιτρέπουν να μεγεθύνεται το άνισο και άδικο παγκόσμιο διατροφικό σύστημα στην παρούσα μορφή του.

Κεφάλαιο 2α Συγκέντρωση της αγοράς

Η συγκέντρωση της ιδιοκτησίας σημαίνει ότι μια μικρή ομάδα εταιρειών έχει δυσανάλογο έλεγχο, όχι μόνο πάνω στις αλυσίδες εφοδιασμού για τα ίδια τα τρόφιμα, αλλά και πάνω στις πληροφορίες για αυτές τις αλυσίδες εφοδιασμού, έλεγχο ο οποίος επιτρέπει μεγαλύτερη εξαγωγή πλούτου προς όφελος των ιδιοκτητών και των μετόχων. Τα αποθέματα σιτηρών είναι ένα παράδειγμα αυτού του φαινομένου: όπως σημειώνεται στο Κεφάλαιο 1β, η αδιαφάνεια γύρω από τις πραγματικές ποσότητες αποθηκευμένων σιτηρών ήταν ένας παράγοντας στην ανάπτυξη μιας κερδοσκοπικής φούσκας μετά την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία.

Μια έκθεση της Διεθνούς Ομάδας Εμπειρογνομώνων για τα Βιώσιμα Διατροφικά Συστήματα (IPES) σημειώνει ότι τέσσερις εταιρείες – οι Archer-Daniels Midland, Bunge, Cargill και Dreyfus, γνωστές με το αρκτικόλεξο ABCD – ελέγχουν το 70-90% του εμπορίου σιτηρών στον κόσμο, αλλά δεν έχουν "καμία υποχρέωση να ανακοινώνουν τι γνωρίζουν για τις παγκόσμιες αγορές, περιλαμβανομένων των δικών τους αποθεμάτων σιτηρών".³⁷ Αυτό επιτρέπει στις εταιρείες να αποκρύπτουν πληροφορίες που θα βοηθούσαν να σταθεροποιηθούν οι τιμές, αν δημοσιεύονταν με πλήρη διαφάνεια.

Μάλιστα, υπάλληλοι της Cargill (που είναι μακράν η μεγαλύτερη αγροτική εταιρεία στον κόσμο, με 155.000 εργαζομένους και με τα πιο πρόσφατα ετήσια έσοδα να πλησιάζουν τα 170 δισεκατομμύρια δολάρια)³⁸, έχουν περηφανευτεί δημοσίως για το πόσο πολύτιμες είναι οι πληροφορίες τους για τα αμοιβαία κεφάλαια αντιστάθμισης κινδύνου, "γιατί ξέρουν πού να επενδύσουν, πότε, και πόσα".³⁹ Οι υπόγειοι μηχανισμοί που περιβάλλουν το πώς οι τιμές των εμπορευμάτων σχετίζονται με το πραγματικό απόθεμα των εμπορευμάτων, χρησιμοποιούνται προς όφελος εταιρειών, εμπόρων και μετόχων στον Παγκόσμιο Βορρά. Με αυτόν τον τρόπο, η συγκέντρωση των αγορών και ο εταιρικός έλεγχος επιτρέπουν τη χρήση εμπιστευτικών πληροφοριών – χωρίς αυτή να θεωρείται παράνομη εκμετάλλευση εμπιστευτικών πληροφοριών.^{40,41}

Η αυξημένη συγκέντρωση του μεριδίου αγοράς συσχετίζεται με αυξανόμενα κέρδη για εταιρείες σε ολόκληρο τον κλάδο. Αυτό δημιουργεί έναν φαύλο κύκλο αυξανόμενου ελέγχου: οι εταιρείες με μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς αποκομίζουν μεγαλύτερα κέρδη, τα οποία τους δίνουν τη δυνατότητα να εξαγοράζουν μικρότερες εταιρείες, εντείνοντας ακόμη περισσότερο τον έλεγχο τους στην αγορά. Στα μέσα του 2022, ο канаδικός γίγαντας λιπασμάτων και σπόρων Nutrien εξαγόρασε την Casa do Adubo, εταιρεία εμπορίου γεωργικών προϊόντων, περιλαμβανομένων σπόρων, λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων – η έκτη τέτοια εξαγορά για τη Nutrien από το 2019. Μόλις εγκριθεί από τις αρχές, η Nutrien θα διαθέτει 180 εμπορικές μονάδες με 3.500 εργαζομένους κατά μήκος της Αργεντινής, της Βραζιλίας, της Χιλής και της Ουρουγουάης.⁴² Στο μεταξύ, κατά τα τρία οικονομικά έτη πριν το 2021, η Nutrien κατέγραψε κέρδη^{43,46} δισεκατομμυρίων δολαρίων. Η JBS S.A., που είναι πλέον η μεγαλύτερη εταιρεία κατεργασίας κρέατος στον κόσμο, έχει ακολουθήσει παρόμοια διαδρομή την τελευταία μιάμιση δεκαετία. Η εταιρεία έχει αυξήσει δραματικά το μέγεθός της μέσω εξαγορών, από έσοδα μόλις 4 δισεκατομμυρίων ρεάλ Βραζιλίας το 2007 στα 400 δισεκατομμύρια ρεάλ σήμερα. Το 2021 ανακοίνωσε επτά εξαγορές, οι πιο αξιοσημείωτες από τις οποίες ήταν η βρετανική εταιρεία παραγωγής χοιρινού Randall Parker και οι επιχειρήσεις κρεάτων και γευμάτων της ιρλανδικής Kerry Group μέσω της θυγατρικής της Pilgrim's Pride⁴⁴ και η μεγαλύτερη εταιρεία κατεργασίας χοιρινού της Αυστραλίας Rivalea.^{45,46}

Κεφάλαιο 2β

Μερίσματα σε μετρητά και προγράμματα επαναγοράς για τους μετόχους

Έρευνα που εκπονήθηκε για τη διεθνή Greenpeace δείχνει τεράστια μεταφορά πλούτου στους μετόχους και τα ενδιαφερόμενα μέρη των εταιρειών κατά το διάστημα που αναλύθηκε. Κατά τα οικονομικά έτη 2020 και 2021, τέσσερις⁴⁷ από τις εταιρείες του κλάδου των σιτηρών στη μελέτη μας κατέβαλαν συνολικά 2,7 δισεκατομμύρια δολάρια σε μερίσματα σε μετρητά, και τουλάχιστον 3,3 εκατομμύρια σε επαναγορές μετοχών, αν και ο πραγματικός αριθμός είναι πιθανότατα πολύ μεγαλύτερος.⁴⁸

Για το ίδιο διάστημα, οι τέσσερις εταιρείες στη μελέτη μας που κυριαρχούν στον κλάδο των λιπασμάτων κατέβαλαν συνολικά 4,9 δισεκατομμύρια δολάρια σε μερίσματα σε μετρητά, και 2,9 δισεκατομμύρια δολάρια σε επαναγορές μετοχών, θέτοντας το ύψος της συνολικής μεταφοράς πλούτου για τις εταιρείες που μελετήθηκαν για τα έτη 2020-21 στα 7,8 δισεκατομμύρια δολάρια. Στον κλάδο των κρεάτων, τα συνολικά μερίσματα σε μετρητά που καταβλήθηκαν από τις έξι εταιρείες που μελετήθηκαν ανήλθαν σε περισσότερα από 4 δισεκατομμύρια δολάρια, και οι επαναγορασμένες μετοχές σε αξία 2,4 δισεκατομμυρίων δολαρίων, με ένα συνολικό ποσό 6,4 δισεκατομμυρίων δολαρίων που επιστράφηκαν στους μετόχους κατά την ίδια διετία.

Οι αριθμοί για τις μεγαλύτερες εταιρείες που επιχειρούν στον κλάδο των γαλακτοκομικών⁴⁹ είναι ακόμη πιο αστρονομικοί. Τα στοιχεία για τις πέντε εταιρείες που μελετήθηκαν δείχνουν ότι οι καταβολές μερισμάτων σε μετρητά το 2020-21 ήταν στο εύρος των 21,4 δισεκατομμυρίων δολαρίων και οι επαναγορές μετοχών (εκείνες για τις οποίες διαθέτουμε διαφανή στοιχεία) ανήλθαν συνολικά σε μόλις κάτω από 15,2 δισεκατομμύρια δολάρια, φτάνοντας συνολικά τα 36,6 δισεκατομμύρια δολάρια σε κέρδη που επιστράφηκαν στους μετόχους. Προσθέτοντας αυτούς τους αριθμούς παίρνουμε μια ιδέα της κλίμακας αυτής της μεταφοράς πλούτου. Κατά τα οικονομικά έτη 2020-21, οι εταιρείες στη μελέτη της διεθνούς Greenpeace (που αποτελούν μόλις ένα μέρος της αγοράς) παρέδωσαν περίπου 53,5 δισεκατομμύρια δολάρια στους μετόχους, και αυτά τα κέρδη εξακολουθούν να αυξάνονται. Για να θέσουμε αυτό τον αριθμό σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, πέρυσι τον Δεκέμβριο ο ΟΗΕ εκτίμησε ότι το ποσό που θα χρειαζόταν το 2023 για να τραφούν 230 εκατομμύρια από τους πιο ευάλωτους ανθρώπους στον κόσμο είναι 51,5 δισεκατομμύρια δολάρια.⁵⁰

“...τον Δεκέμβριο ο ΟΗΕ εκτίμησε ότι το ποσό που θα χρειαζόταν το 2023 για να σωθούν 230 εκατομμύρια από τους πιο ευάλωτους ανθρώπους στον κόσμο είναι 51,5 δισεκατομμύρια δολάρια.”⁴⁷

Κεφάλαιο 3: Διορθωτικά μέτρα και συστάσεις

Η πιο αποτελεσματική διαρθρωτική αλλαγή που μπορούμε να κάνουμε στο παγκόσμιο διατροφικό σύστημα είναι να εργαστούμε για να επιτευχθεί διατροφική κυριαρχία. Τα κινήματα διατροφικής κυριαρχίας επιδιώκουν να αποκτήσουν ξανά αυτονομία οι παραγωγοί τροφίμων, μικραίνοντας και ενισχύοντας τις αλυσίδες εφοδιασμού για να αντιστραφεί η ζημιά που έχει κάνει η μη βιώσιμη γεωργία στις κοινότητες, τη φύση και τη διατροφή μας. Προωθούν ένα εναλλακτικό όραμα ενός πιο συνεργατικού, κοινωνικά δίκαιου και οικολογικού διατροφικού συστήματος, όπου οι κοινότητες έχουν έλεγχο και δύναμη πάνω στη διαμόρφωσή του.⁵¹

Στο μεταξύ, πρέπει να εργαστούμε για να περιοριστεί ο έλεγχος των μεγάλων γεωργικών εταιρειών πάνω στο παγκόσμιο διατροφικό σύστημα. Εδώ έχουν ρόλο να διαδραματίσουν οι ρυθμιστικές αρχές και οι κυβερνήσεις, καθώς και όλοι όσοι αγωνίζονται για ένα δίκαιο σύστημα τροφίμων. Η διασφάλιση της δικαιοσύνης στο παγκόσμιο διατροφικό σύστημα χρειάζεται δύο ευρείες αλλαγές κατεύθυνσης στην πολιτική. Αυτό αντικατοπτρίζεται στις προτάσεις μας προς τις κυβερνήσεις και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής.

Πρώτον, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής πρέπει να ενδυναμώσουν τους καταναλωτές και ιδιαίτερα τους παραγωγούς τροφίμων. Τα μέτρα για να επιτευχθεί αυτό περιλαμβάνουν:

- Να αντιμετωπίζονται τα τρόφιμα ως κοινό αγαθό και ανθρώπινο δικαίωμα, και όχι απλώς ως ένα ακόμη εμπόρευμα.
- Να διασφαλιστεί το δικαίωμα σε υγιεινή τροφή για όλους, υιοθετώντας κοινωνικά μέτρα όπως το καθολικό βασικό εισόδημα ώστε να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της φτώχειας και την αναδιανομή του πλούτου.
- Οι κυβερνήσεις πρέπει να αξιοποιήσουν μέτρα προστασίας των εργασιακών δικαιωμάτων ώστε να διασφαλίσουν ότι οι άνθρωποι που καλλιεργούν, παράγουν, μοιράζονται και διανέμουν τα τρόφιμα, λαμβάνουν αξιοπρεπές εισόδημα ανάλογο με τις ζωτικές ανάγκες τους.
- Μέτρα επανατοπικοποίησης όπως η υποχρέωση των τοπικών κυβερνήσεων να προμηθεύονται τρόφιμα από τοπικούς παραγωγούς, αντί να εκχωρούν την παραγωγή σε άλλες χώρες.
- Θέσπιση μειωμένου ΦΠΑ για αγαθά που καλύπτουν ορισμένα κριτήρια, όπως το να παράγονται για τους πληθυσμούς του τόπου παραγωγής τους, με τρόπο φιλικό προς το περιβάλλον, τηρώντας τα δικαιώματα των εργαζομένων, κλπ.

Δεύτερον, καλούμε τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και τις κυβερνήσεις να υιοθετήσουν μέτρα για να περιορίσουν την ισχύ των εταιρειών που σήμερα κυριαρχούν στο σύστημα. Μέτρα για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος:

- Να αντιμετωπίζονται τα τρόφιμα ως κοινό αγαθό και ανθρώπινο δικαίωμα, και όχι απλώς ως ένα ακόμη εμπόρευμα.
- Να διασφαλιστεί το δικαίωμα σε υγιεινή τροφή για όλους, υιοθετώντας κοινωνικά μέτρα όπως το καθολικό βασικό εισόδημα ώστε να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της φτώχειας και την αναδιανομή του πλούτου.
- Οι κυβερνήσεις πρέπει να αξιοποιήσουν μέτρα προστασίας των εργασιακών δικαιωμάτων ώστε να διασφαλίσουν ότι οι άνθρωποι που καλλιεργούν, παράγουν, μοιράζονται και διανέμουν τα τρόφιμα, λαμβάνουν αξιοπρεπές εισόδημα ανάλογο με τις ζωτικές ανάγκες τους.
- Μέτρα επανατοποκτοποίησης όπως η υποχρέωση των τοπικών κυβερνήσεων να προμηθεύονται τρόφιμα από τοπικούς παραγωγούς, αντί να εκχωρούν την παραγωγή σε άλλες χώρες.
- Θέσπιση μειωμένου ΦΠΑ για αγαθά που καλύπτουν ορισμένα κριτήρια, όπως το να παράγονται για τους πληθυσμούς του τόπου παραγωγής τους, με τρόπο φιλικό προς το περιβάλλον, τηρώντας τα δικαιώματα των εργαζομένων, κλπ.
- Δεύτερον, καλούμε τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και τις κυβερνήσεις να υιοθετήσουν μέτρα για να περιορίσουν την ισχύ των εταιρειών που σήμερα κυριαρχούν στο σύστημα.
- Μέτρα για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος:
- Φορολόγηση των απροσδόκων κερδών των εταιρειών κατά τη διάρκεια κρίσεων με ένα φιλόδοξο φόρο απροσδόκων κερδών στο σύνολο του τομέα.
- Καταστολή της αποφυγής των ρυθμίσεων, όπου οι τράπεζες παρακάμπτουν τις ρυθμίσεις που αποσκοπούν στον περιορισμό της κερδοσκοπίας.
- Μια μαζική μετατόπιση προς τη διαφάνεια στο εμπόριο και τις επιχειρήσεις του τομέα τροφίμων έχει ζωτική σημασία για τον περιορισμό των καταχρήσεων από τις μεγάλες εταιρείες. Όπως εξετάστηκε στα κεφάλαια 1β, 2α και 2β, η μυστικότητα γύρω από τα πραγματικά αποθέματα εμπορευμάτων (όπως τα αποθέματα σιτηρών) και τη χρηματοοικονομική αναφορά των κερδών, επιτρέπει στις εταιρείες να εκμεταλλεύονται τις δικές τους πληροφορίες για πρόσθετο χρηματικό κέρδος, διαμορφώνοντας ακόμη περισσότερο την αγορά προς όφελός τους και αποδυναμώνοντας τους παραγωγούς και τους καταναλωτές.
- Οι ρυθμιστικές αρχές πρέπει να ασκήσουν πιέσεις για να διασφαλίσουν ότι το εμπόριο, ιδίως όταν πραγματοποιούνται συγχωνεύσεις και εξαγορές, συνοδεύεται από πρόσθετες ρυθμίσεις ώστε να διασφαλίζεται η διαφάνεια, για να μας προφυλάσσει από το όπλο της μυστικότητας που χρησιμοποιούν σήμερα αυτές οι εταιρείες ενάντια σε εμάς τους υπόλοιπους.
- Στηρίζουμε την έκκληση της EESC για αυστηρότερη ρύθμιση της αγοράς συμβολαίων μελλοντικής εκπλήρωσης για να περιοριστούν οι διακυμάνσεις των τιμών, καθώς και για απαγόρευση των κεφαλαίων επενδύσεων σε δείκτες εμπορευμάτων που επιτρέπουν την κερδοσκοπία από παράγοντες εκτός της ίδιας της αγοράς, αποξενώνοντας ακόμη περισσότερο τους καλλιεργητές και τους εργαζομένους του τομέα τροφίμων από την αξία που δημιουργεί η εργασία τους.
- Οι κυβερνήσεις έχουν επίσης τη δύναμη να επεμβαίνουν όταν σημειώνονται ραγδαίες μεταβολές τιμών επιβάλλοντας παύσεις εμπορίας, περιορίζοντας τη μεταφορά πλούτου και προστατεύοντας τους καλλιεργητές και τους καταναλωτές από την αστάθεια της αγοράς.
- Η φορολόγηση των καταβολών μερισμάτων στους πλούσιους μετόχους πρέπει να οριστεί σε πολύ υψηλότερα ποσοστά. Ο φόρος εισοδήματος από μερίσματα πρέπει να είναι τουλάχιστον στο ίδιο ύψος με τον φόρο εισοδήματος από μισθούς.
- Τέλος, καλούμε τις κυβερνήσεις να εφαρμόσουν εφάπαξ φόρους αλληλεγγύης στο ανώτατο 1% των εισοδηματιών, σε αναγνώριση της μαζικής παγκόσμιας μεταφοράς πλούτου που ενίσχυσαν αυτές οι πρόσφατες κρίσεις.

“Μια μαζική μετατόπιση προς τη διαφάνεια στο εμπόριο και τις επιχειρήσεις του τομέα τροφίμων έχει ζωτική σημασία για τον περιορισμό των καταχρήσεων από τις μεγάλες εταιρείες.”

Θα ήταν λάθος να συμπεράνει κανείς ότι οι κρίσεις που εξετάζονται στην παρούσα έρευνα αποτελούν παρεκκλίσεις ή εξαιρέσεις κι ότι θα δώσουν τη θέση τους σε ένα μέλλον που θα χαρακτηρίζεται από σταθερότητα. Αντιθέτως, καθώς ο πλανήτης αντιμετωπίζει τη μία κλιματική καταστροφή μετά την άλλη, οι ανισότητες του συστήματος είναι προορισμένες να βαθύνουν. Αν δεν αναληφθεί επείγουσα δράση, η τρέχουσα πορεία μας οδηγεί προς ένα μέλλον παγκόσμιας αστάθειας, προκαλούμενης από ακραία καιρικά φαινόμενα, άνοδο της στάθμης των θαλασσών και άλλους κλονισμούς, στους οποίους θα εξακολουθήσουν να αποκαλύπτονται τα υπάρχοντα ευάλωτα σημεία των αλυσίδων εφοδιασμού, εις βάρος της ζωής εκατομμυρίων ανθρώπων. Με αυτή την έννοια, οι κρίσεις της πανδημίας του COVID-19 και του πολέμου στην Ουκρανία είναι μάλλον η 'νέα κανονικότητα'. Δεν είναι όμως αναπόφευκτο το γεγονός ότι οι μελλοντικοί κλονισμοί θα συνοδεύονται απαραίτητα από ανάλογες επισιτιστικές κρίσεις. Χωρίς μετάβαση προς τη διατροφική κυριαρχία, καθώς η πανδημία και ο συνεχιζόμενος πόλεμος θα υποχωρήσουν, τη θέση τους θα πάρουν άλλες κρίσεις που μπορούν να γίνουν αντικείμενο εκμετάλλευσης με παρόμοιο τρόπο. Το ερώτημα είναι αν το υπάρχον σύστημα θα αξιοποιηθεί ώστε να αντισταθμιστούν αυτές οι κρίσεις ή αν θα συνεχίζει να τις εκμεταλλεύεται.

Πηγές

1. La Via Campesina, 'We Feed the World' | Ένα εικονογραφημένο βιβλίο προς υπεράσπιση της γεωργίας των αγροτών. [↗](#)
2. Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών (FAO). 2018. Παγκόσμιο Στατιστικό Εγχειρίδιο Τροφίμων και Γεωργίας (World Food and Agriculture Statistical Pocketbook), 2018. [↗](#)
3. FEED, Ένα podcast για τα διατροφικά συστήματα από το TABLE: Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, Σουηδικό Πανεπιστήμιο Γεωργικών Επιστημών (SLU), Πανεπιστήμιο & Ερευνητικό Ίδρυμα του Wageningen. 2021. Επεισόδιο 5, η Τζένιφερ Κλαπ για την Εμπορευματοποίηση των Τροφίμων. Δεκέμβριος 2022. [↗](#)
4. Ομάδα Παγκόσμιας Τράπεζας. 2015. Ending Poverty and Hunger by 2030 : An Agenda for the Global Food System. Washington, DC. © World Bank. December 2022. [↗](#)
5. Ηνωμένα Έθνη. 2015. Οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης. Ηνωμένα Έθνη. [↗](#)
6. McCarthy, N. 2020. Infographic: World Hunger Rises For Third Successive Year. Statista Infographics. [↗](#)
7. Στοιχεία από την Κεντρική Τράπεζα της Κένυας 2019
8. Reuters, Senegal hones its home-grown rice to cut dependence on Asian imports [↗](#)
9. Ηνωμένα Έθνη. 2022. Goal 2: Zero Hunger - United Nations Sustainable Development. United Nations Sustainable Development; United Nations. 2023 [↗](#)
10. Health-E News [↗](#)
11. Tirado, R., Baker, M., & Krumb, D. 2015. The seven principles of a food system that has people at its heart. Ecological Farming 2 Acknowledgements 02 Preface: Food for Life 04. In Greenpeace. 2023. [↗](#)
12. Clapp, J., & G. Moseley, W. 2020. This food crisis is different: COVID-19 and the fragility of the neoliberal food security order. *The Journal of Peasant Studies*, 47(7), 1–25. [↗](#)
13. Howard, P. 2020. The Food System: Concentration and Its Impacts. Philip H. Howard. 2022. [↗](#)
14. HLPE on Food Security and Nutrition. 2020. Impacts of COVID-19 on food security and nutrition: developing effective policy responses to address the hunger and malnutrition pandemic. Rome. [↗](#)
15. CPI average food price data for March 2020 - Office for National Statistics. 2020, Μάρτιος. Office for National Statistics. [↗](#)
16. Kornher, L., von Braun, J. 2022. Higher and More Volatile Food Prices – Complex Implications of the Ukraine War and the Covid-19-Pandemic. ZEF Policy Brief No. 38. Κέντρο Αναπτυξιακών Ερευνών, Πανεπιστήμιο Βόννης, Αύγουστος 2022. [↗](#)
17. Lewis, L. 2020. Coronavirus serves up a surplus of Wagyu beef. Financial Times. [↗](#) Παρατίθεται στο HLPE on Food Security and Nutrition. 2020.
18. Terazono, E. & Munshi, N. 2020. Choc waves: how coronavirus shook the cocoa market. Financial Times, [↗](#). Παρατίθεται στο HLPE on Food Security and Nutrition. 2020.

19. Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών (FAO): Δείκτης Τιμών Τροφίμων του FAO. Παγκόσμια Κατάσταση Τροφίμων. 2022. [↗](#)
20. Ben Hassen, T., & El Bilali, H. (2022). Impacts of the Russia-Ukraine War on Global Food Security: Towards More Sustainable and Resilient Food Systems? *Foods*, 11(15), 2301. Αύγουστος 2022. [↗](#)
21. Vos, R. et al. COVID-19 and rising global food prices: What's really happening? International Food Policy Research Institute (IFPRI). 2022-02-11. Σεπτέμβριος 2022. [↗](#)
22. Ο αντίκτυπος του πολέμου εξετάζεται περαιτέρω στο Κεφάλαιο 1β.
23. Διεθνές Συμβούλιο Σιτηρών. Δείκτης Σιτηρών και Ελαιούχων Σπόρων. [↗](#) 2022.
24. The Economist. Against expectations, global food prices have tumbled. 2022. [↗](#) 2022.
25. Clapp, J., & G. Moseley, W. (2020). This food crisis is different: COVID-19 and the fragility of the neoliberal food security order. *The Journal of Peasant Studies*, 47(7), 1–25. [↗](#)
26. FAO: The State of Food Security and Nutrition in the World 2022. 2022-07-06; [↗](#) 2022
27. Harvey, F. Windfall tax on Covid profits could ease 'catastrophic' food crisis, says Oxfam. The Guardian. 2022. [↗](#) 2022.
28. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι παράγοντες επιδείνωσης σε αυτές τις περιοχές δεν περιορίζονται στην πανδημία και την Ουκρανία. Ρόλο έπαιξε επίσης η κλιματική κρίση: το Κέρας της Αφρικής επλήγη από "τη χειρότερη ξηρασία της τεσσαρακονταετίας", ενώ έχει αντίκτυπο και ο συνεχιζόμενος εμφύλιος πόλεμος στην Υεμένη.
29. Rayment, L. B. 2022. *200 million face life-threatening hunger, says new UN report* | *Charity Today News*. Charity Today. [↗](#) 2023.
30. FAO, IFAD, UNICEF, WFP & WHO. 2019. The State of Food Security and Nutrition in the World 2019. Safeguarding against economic slowdowns and downturns. Ρώμη, FAO. [↗](#)
31. van der Ploeg, J.D. 2020. From biomedical to politico-economic crisis: the food system in times of Covid-19. *The Journal of Peasant Studies*, 47(5), σελ.944–972. [↗](#)
32. FAO. 2011. The State of Food Insecurity in the World 2011: How does international price volatility affect domestic economies and food security? Ρώμη, FAO. [↗](#)
33. Baffes, J., & Nagle, P. 2022. The Commodity Markets Outlook in seven charts. 2022, [↗](#)
34. Commodity Markets Outlook. 2022, Απρίλιος. Special Focus: The Impact of the War in Ukraine on Commodity Markets. 2022. [↗](#)
35. Schmidt, P. 2022. Food price crisis: the role of speculation and concrete proposals for action in the aftermath of the Ukraine war. Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. [↗](#) 2023.
36. Με την εξαίρεση της Αργεντινής, κυρίως για εγχώριους λόγους.
37. Jacobs, N., & Clapp, J. 2022. Another perfect storm? How the failure to reform food systems has allowed the war in Ukraine to spark a third global food price crisis in 15 years, and what can be done to prevent the next one. International Panel of Experts on Sustainable Food Systems. [↗](#) 2022.

- 38.** Reid, S. 2019. Inside the Cargill family. Creaghan McConnell Group: [↗](#) 2022.
- 39.** Salerno, T. 2016. Cargill's corporate growth in times of crises: how agro-commodity traders are increasing profits in the midst of volatility. *Agric Hum Values.*; 34(1); S: 211–22 2017-03-01. [↗](#) 2022.
- 40.** Lippert, J. 2011. Cargill Defines Food Chain While Assailing Government Hoarding. Σεπτέμβριος 2022. *Bloomberg.com.* [↗](#)
- 41.** Murphy, S et al. 2012. Cereal Secrets: The world's largest grain traders and global agriculture. Oxfam.org. [↗](#) 2022.
- 42.** Soni, R. 2022. Nutrien buys Casa do Adubo to expand retail presence in Brazil. Reuters/Yahoo! Finance. 2022.
- 43.** Αριθμοί καθαρών εσόδων, από έρευνα της Greenpeace International βασισμένη σε δεδομένα διαθέσιμα στο κοινό
- 44.** Just Food: JBS-owned Pilgrim's Pride snaps up UK meat firm Randall Parker Foods. 2021 [↗](#) 2022.
- 45.** Agrarheute Norbert Lehmann: Ende der Spekulation: Schlachtkonzern Tönnies bleibt in Familienhand. *Agrarheute.* 2021. [↗](#) 2022.
- 46.** EXAME: Processadora de carne alemã Tönnies na mira da JBS. 2021. [↗](#) 2022.
- 47.** Χρηματοοικονομικές εκθέσεις για την COFCO δεν ήταν διαθέσιμες.
- 48.** Ο πραγματικός αριθμός για τις επαναγορές μετοχών εδώ καλύπτεται από κατάφωρη έλλειψη διαφάνειας, ιδίως στην περίπτωση της ιδιωτικής ιδιοκτησίας Cargill και της ιστορικά μυστικοπαθούς Louis-Dreyfus. Βλ. Κεφάλαιο 3 για τις συστάσεις μας σε αυτό τον τομέα.
- 49.** Η έρευνα της Greenpeace International εστίασε στα συνολικά κέρδη και έσοδα για κάθε μία από τις μεγαλύτερες εταιρείες που επιχειρούν στον κάθε κλάδο. Αναγνωρίζουμε ότι οι επιχειρήσεις αυτών των εταιρειών εκτείνονται πέρα από τον κλάδο στον οποίο έχουμε κατατάξει την κάθε μία – ωστόσο η πολυπλοκότητα της βιομηχανίας σημαίνει ότι στην ανάλυση μας θα υπάρχει αναπόφευκτα κάποια αλληλοεπικάλυψη στους κλάδους. Παρ' όλα αυτά έχουμε καταβάλει άκρα φροντίδα ώστε να διασφαλίσουμε ότι τα χρηματοοικονομικά στοιχεία σε καμία περίπτωση δεν επαναλαμβάνονται ούτε διαστρεβλώνονται.
- 50.** UN appeals for record \$51.5 billion to help 230 million on the brink in 2023. 2022. UN News. [↗](#)
- 51.** Darier, E. Greenpeace International. 2020. Food sovereignty now and beyond COVID-19. [↗](#) 2023.

An aerial photograph of terraced rice fields. The fields are arranged in a series of curved, step-like terraces that follow the contours of a hillside. A central water channel or irrigation system runs through the middle of the terraces, creating a winding path. The rice plants are in various stages of growth, showing different shades of green. The overall scene is a harmonious blend of natural topography and human agricultural engineering.

Colophon

Μελέτη και ανατεθείσα έρευνα της Greenpeace International. Τα διαθέσιμα δεδομένα προέρχονται από έρευνα μέσω υπολογιστή.

Αναθεωρήσεις και Νομική Αξιολόγηση:
Greenpeace International

GREENPEACE